

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ОБЩЕСТВАТА
И ЗНАНИЕТО
Секция „Социален контрол, отклонения и конфликти”

Ваня Колева Ганева

ДОМАШНОТО НАСИЛИЕ ВЪРХУ ЖЕНИ –
ПОЛИТИКИ ЗА СОЦИАЛНА ЗАЩИТА

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

на дисертация за присъждане на образователна
и научна степен „Доктор”

Професионално направление 3.1.
„Социология, антропология и науки за културата”
Научна специалност „Социология”, шифър 05.11.01.

Научен консултант:
проф. д.с.н. Валентина Златанова

СОФИЯ
2014

Дисертационният труд е обсъден и одобрен за насочване към защита на заседание на секция „Социален контрол, отклонения и конфликти” към Института за изследване на обществата и знанието при БАН на 21.10. 2014 г.

Дисертационният труд се състои от въведение, три глави, заключение, списък с използвана литература, три приложения. Общият обем е 216 страници, от които 196 страници е основният текст, който съдържа 2 схеми, 8 фигури и 29 таблици. Цитираната литература включва 203 заглавия, от които 103 на български език, 78 на английски, немски и руски език, 22 интернет източника.

Ваня Ганева е докторант към Секция „Социален контрол, отклонения и конфликти” в Института за изследване на обществата и знанието към БАН. Тя е главен асистент в катедра “История, философия, социология” към Стопанска академия „Д. А. Ценов” - Свищов.

Защитата на дисертацията ще се проведе на 27 януари 2015 г. на заседание на избрано от Научния съвет на ИИОЗ жури.

Материалите по защитата са на разположение на интересуващите се в канцеларията на Института за изследване на обществата и знанието.

I. Съдържание на дисертационния труд

ВЪВЕДЕНИЕ

ГЛАВА ПЪРВА. ДОМАШНОТО НАСИЛИЕ ВЪРХУ ЖЕНИ КАТО СОЦИАЛЕН ПРОБЛЕМ

1.1. Социалните проблеми в полезрението на социологията

1.1.1. Понятие за социален проблем

1.1.2. Социологически теории за социалните проблеми

1.1.3. Домашното насилие в контекста на социологическите теории за социалните проблеми

1.2. Домашното насилие върху жени – социологически аспекти

1.2.1. Дефиниране на насилието

1.2.2. Домашното насилие като форма на девиантно поведение

1.2.3. Социален контрол и домашно насилие

1.2.4. Джендър и домашно насилие

1.3. Социологически изследвания на домашното насилие

1.3.1. Домашното насилие върху жени в България

1.3.2. Домашното насилие върху жени в Европейския съюз

ГЛАВА ВТОРА. СОЦИАЛНА ЗАЩИТА НА ЖЕНИ, ПОСТРАДАЛИ ОТ ДОМАШНО НАСИЛИЕ

2.1 Социална политика в областта на домашното насилие върху жени

2.1.1. Същност и видове социална политика

2.1.2. Законова рамка на политиките по проблема домашно насилие

2.1.3. Институционална мрежа за подкрепа на пострадалите от домашно насилие

2.1.4. Финансиране на социалните услуги за жени, пострадали от домашно насилие

2.1.4.1. Източници на финансиране (държавно и общинско финансиране, благотворителност и донорски програми)

2.1.4.2. Социалното предприемачество като механизъм за самофинансиране на НПО, работещи в областта на домашното насилие върху жени

2.1 Социалната работа като реализация на социалната политика в областта на домашното насилие върху жени

2.2.1. Социалната работа – опит за дефиниране

2.2.2. Домашното насилие върху жени като обект на социална работа

2.2.2.1. Теоретични основи на социалната работа в областта на домашното насилие върху жени

2.2.2.2. Подходи в социалната работа в областта на домашното насилие върху жени

ГЛАВА ТРЕТА. НЕПРАВИТЕЛСТВЕНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ КАТО СУБЕКТ НА ПОЛИТИКИТЕ В ОБЛАСТТА НА ДОМАШНОТО НАСИЛИЕ ВЪРХУ ЖЕНИ (РЕЗУЛТАТИ ОТ ЕСИ СРЕД НПО)

3.1. Методология и методика на изследването

3.2. Обща характеристика на съвкупността (НПО в България, предлагащи социални услуги в областта на домашното насилие)

3.3. Резултати от ЕСИ

3.3.1. Персонал на НПО и кадрово осигуряване на политиките

3.3.2. Финансиране на политиките, нормативна и институционална среда

3.3.3. Превантивни и последващи политики спрямо домашното насилие върху жени

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

ПРИЛОЖЕНИЯ

II. Резюме на отделните части на дисертационния труд

Въведение

Насилствените действия между членовете на семейството присъстват във всички общества и времена, но не винаги са се разглеждали като социален проблем. В последните десетилетия обаче насилието в семейството се осъзнава като сериозен и мащабен проблем, който от своя страна поражда множество други проблеми на социетално и индивидуално равнище. Това фокусира върху този проблем социалната политика, а също и социалната работа като дейност ангажирана с оказване на социални услуги, с подпомагане на индивиди, семейства и групи за пълноценно социално функциониране.

Актуалността на настоящото изследване се определя, от една страна, от множество документи в международен план, приети последните години, които акцентират върху правата на жените и джендър равенството¹, а от друга, от значимостта на политиките спрямо домашното насилие и тяхната конкретизация в социалната работа като дейност с антидискриминационен, подпомагащ и подкрепящ пострадалите характер. Проблемът, върху който се фокусираме е актуален и поради своето значение като реално съществуващ феномен в обществото със съществени последици за неговите членове. Именно поради това този феномен става предмет на правна регламентация, включително и наднационална, също и обект на въздействие посредством различни политики. Настоящото изследване допринася с анализ на тези политики и насоки за тяхното усъвършенстване.

Обект на изследване в дисертацията е домашното насилие върху жени като социален проблем в съвременното българско общество. **Предмет** на изследване са различни аспекти на политиките спрямо домашното насилие – институционална и кадрова осигуреност, предоставяни социални услуги, субекти на изработване на политиките, финансиране и др. **Целта** на настоящата дисертация е да се очертаят в теоретичен и емпиричен план съдържателните, структурни и функционални характеристики на политиките спрямо домашното насилие върху жени в България. Изследването си поставя следните **задачи**:

1. Дефиниране на домашното насилие като социален проблем – същност, социологически аспекти и отражение в социологическите изследвания.

---

¹ Вж. например Виенска декларация за справяне с проблемите на домашното насилие, 1993; Декларация за премахване на насилието спрямо жените, 1993; Конвенция за премахване на всички форми на дискриминация спрямо жените, 1993; Резолюция на ООН за премахване на домашното насилие над жени, 2004; Пекинска платформа за дейността по отношение защита на жените, жертви на насилие в дома и в обществената сфера, 1995; Пътна карта за равенството между мъжете и жените 2006-2010 и др.

2. Изясняване същността на социалната политика и социалната работа в областта на домашното насилие върху жени.
3. Събиране и анализ на емпирична информация относно дейността на неправителствените организации, предлагащи социални услуги в областта на домашното насилие върху жени в България (изследване капацитета на организациите в тази област – как работят, какви услуги предоставят, добри практики и проблеми).
4. Очертаване насоките за усъвършенстване на социалната работа срещу домашното насилие върху жени.

Докторската теза е, че в практиката вече е осъзната необходимостта от един интердисциплинарен подход при изработването и реализацията на политиките спрямо домашното насилие върху жени, но все още има проблеми при координирането дейността на различните институции. Барьерите в живота на жените, жертви на домашно насилие са комплексни, което изисква мултидисциплинарен подход при тяхното преодоляване. Успешните политики за подкрепата на пострадалите жени изискват координация в действията на институциите на различни нива – между институциите на централната власт, които задават правилата и финансиращите механизми; между централната и местните власти; между местните власти и организациите, предоставящи социални услуги. Тези политики предпоставят екипна работа и изискват обединяване усилията на различни институции (полиция, съд, неправителствени организации, дирекции за социално подпомагане и други), които следва да участват съвместно в тяхното изработване.

Методите, които се използват в настоящото изследване са:

- ✓ анализ на литературни и документални източници;
- ✓ вторичен анализ на данни от проведени социологически изследвания;
- ✓ анализ на емпирична информация от собствено социологическо изследване сред неправителствените организации, събрана чрез дълбочинни интервюта.

Ограниченията на дисертационното изследване са следните: то няма за цел да изследва всички форми на домашно насилие (в зависимост от обекта), а акцентира само върху домашното насилие спрямо жени. Изборът на жените като обект е мотивиран от две обстоятелства – първо: практиката показва, че това е най-масовата и разпространена форма на домашно насилие и второ: целта е да се изведе спецификата на политиките и социалната работа с този тип клиенти.

Освен това дисертацията не е насочена към проучване сред самите жени като жертви, а интересът е концентриран върху политиките и социалните практики, това което се предприема, за да бъдат подпомогнати и защитени тези жени. Изследването има за цел да характеризира ситуацията в

България, в настоящия момент. Проучването на политиките се базира на дълбочинните интервюта с ръководители на неправителствени организации.

Глава първа

ДОМАШНОТО НАСИЛИЕ ВЪРХУ ЖЕНИ КАТО СОЦИАЛЕН ПРОБЛЕМ

В *първа глава* на дисертацията се интерпретира домашното насилие върху жени като социален проблем. Разглеждат се различните социологически теории за социалните проблеми и на тяхна основа се дефинира домашното насилие като такъв. Разкриват се социологическите аспекти на домашното насилие, свързани с особеностите му като форма на девиантно поведение, връзката му със социалния контрол, зависимостта джендър – домашно насилие. Прави се вторичен анализ на данни за домашното насилие от проведени социологически проучвания в България и Европейския съюз.

Социалните проблеми в полезрението на социологията

В *първия параграф* на главата се изяснява същността на понятието «социален проблем». На базата на множество дефиниции се извеждат основните характеристики на социалните проблеми, а именно:

1. Те се разглеждат като състояние на дисбаланс, израз на противоречия, неравновесие, патология, дисфункции.
2. Имат обективни и субективни измерения – т.е. налице са социални условия с отрицателни последици за индивидите, но също и определена група от хора, която ги определя като социален проблем.
3. Те са свързани с несъвместимост и нарушаване на определени ценности.
4. Проявяват са на различни равнища в обществото – микро-, мезо- и макроравнище.²

Социалните проблеми са основа и предпоставка за социално-политически интервенции, а също и за социална работа.

Във *втория параграф* се разглеждат основните социологически теории за социалните проблеми, които се разграничават в две групи – обективистки и субективистки. Към обективистиките се отнасят подходът на социалната патология (Ч. Ламброзо, С. Смит и др.); подходът на социалната дезорганизация (У. Томас, Ф. Знанецкий, Р. Парк, К. Шоу и др.); функционалисткият подход (Р. Мъртън, Р. Нисбет). Субективистките

---

² Съществуват също и глобални социални проблеми, засягащи едновременно различни общества. Вж. например У. Бек. Световното рисково общество. София, 2001.

подходи включват подхода на ценностния конфликт (Р. Фулър, Р. Майерс и др.); подхода на етикирането и стигматизацията (Е. Лемерт, Г. Бекер); конструкционисткия подход (М. Спектър, Дж. Китсюз и др.).

Разграничението между обективистките и субективистките подходи спрямо социалните проблеми се илюстрира по примера на домашното насилие. Традиционният обективистки подход спрямо него би се съсредоточи върху определяне мащабите на домашно насилие, социалните последици от това явление, причините и факторите способстващи за възникването му. Субективисткият анализ би се насочил към това, чии твърдения-искания превръщат домашното насилие в социален проблем, как обществеността и политиците реагират на твърденията за необходимост от промяна на ситуацията, дали това явление поражда безпокойство от страна на обществеността.

В третия параграф се разглежда домашното насилие като социален проблем. На базата на коментарите, свързани с разгледаните социологически подходи за социалните проблеми, се правят следните изводи относно домашното насилие:

1. Домашното насилие върху жени възпрепятства нормалното функциониране на обществото, тъй като поражда бедност, социално изключване и води до загуба на човешки и социален капитал.
2. Аномията и социалната дезорганизация в обществото водят до увеличаване проявите на домашно насилие по принцип и конкретно върху жените.
3. Домашното насилие е резултат и фактор за дисфункции в семейната институция и отражение на съществуващи културни модели в обществото.
4. Домашното насилие върху жени противоречи на важни ценности в съвременното общество – равнопоставеност и уважение между половете, защита правата на жените.
5. За ограничаване на домашното насилие върху жени е важна обществената реакция спрямо него и етикирането му като негативно социално явление.
6. Съществено за политиките по преодоляване на домашното насилие е конструирането му като социален проблем (най-вече от неправителствените организации в България), неговото детайлно изследване.

Социалните проблеми (в това число и домашното насилие) са аргумент за съществуването на политики за тяхното преодоляване.

Домашното насилие върху жени – социологически аспекти

В първия параграф се дефинира насилието като социално явление. **Насилието се определя като резултат от агресивно действие, чиято**

*цел е вреда или като поведение, чиито резултат е личностна вреда.*³ Констатира се, че от социологическа гледна точка, насилието се корени в конфликтната природа на индивида и нагласата да доминира с всички средства в социалните взаимодействия, злоупотребявайки с власт и контрол върху другите.⁴ *Социологическият модел разглежда насилието като социално възпроизведено поведение, научено в отношенията с другите, което е било награждавано като ефикасно в дадено общество и култура.*

Във *втория параграф* се *разкриват социологическите аспекти на домашното насилие, свързани с особеностите му като форма на девиантно поведение.* Едно от възможните *разграничения на девиантното поведение* е на *автодеструктивно* (алкохолизъм, наркомания, самоубийство и др.) и *нанасящо вреда на други индивиди* (кражба, телесни повреди, убийство и др.).⁵ Авторовото виждане е, че домашното насилие се обвързва с прояви и от двата типа девиантно поведение. Само по себе си в някои случаи то е резултат, следствие от злоупотреба с алкохол или наркотици, но винаги е свързано с причиняване на вреда на други хора. Самите жертви на домашно насилие, в случаите когато то е продължително и системно, могат също да проявят девиантно поведение, насочено към самите тях (самоубийство) или насочено към извършителя (убийство или телесна повреда). В този контекст можем да направим извода, че проявите на едни видове социални отклонения засилват риска от прояви на други такива.

На анализ се подлагат и факторите, които влияят върху девиантното поведение и съответно домашното насилие като такова. Установява се, че *много фактори на различни равнища допринасят за изграждането на норми, ценности и нагласи, които увеличават риска от различни форми на ДП.* На макроравнище факторите могат да бъдат групирани на: *социално-икономически* (бедност, безработица, ускорена и много често базираща се на нелегитимна основа социална стратификация), *нормативно-институционални* (неадекватност на законодателството, лошо функциониране на държавните институции) и *културни* (преструктуриране на ценностните системи и ценностна дезориентация).⁶

Много важен фактор на микроравнище, влияещ върху девиантното поведение и в частност върху домашното насилие е семейството. Семейството може да се разглежда като фактор за девиантно поведение в случаите, когато: липсва родителска обич, грижа, внимание; има проблеми

---

³ Златанова, В. 2004. Нелегитимното насилие. София, с.18-19.

⁴ Златанова, В. 2005. Насилието. В: Социология на отклоняващото се поведение. София, с. 83.

⁵ Фотев, Г. 2004. Диалогична социология. София., 792-796.

⁶ Мантарова, А. 2004. Домашното насилие в България и Македония. <http://www.balkans21.org/2003-4/anna-bgmk.pdf>, с.4-8.

във взаимоотношенията между родителите; бракът се е разпаднал и е налице непълно семейство; детето расте в атмосфера на родители с девиантно поведение (със зависимост към наркотици, алкохол, хазарт и др.); детето е обект на различни форми на насилие в семейството и др. В анализ на междугенерационната трансмисия на насилие се казва, че „детето, свидетел на насилие от страна на бащата върху майката е подложено на най-големия рисков фактор за трансмисия на насилие от едно поколение на следващото“.⁷

В обобщение на параграфа се посочва, че домашното насилие, както и другите форми на девиантно поведение е многофакторно обусловено и това усложнява както неговото изследване, така и въздействието върху него. Домашното насилие е форма на девиантно поведение, нарушаващо общоприети норми (например зачитане на достойнството на всеки индивид) и получаващо осъждане от по-голяма част от обществото. То търпи въздействието на социално-икономически, нормативно-институционални и културни фактори. Обяснения за проявите на домашно насилие се търсят в биологичната, психичната и социалната природа на човека. Много важно значение за проявите на домашното насилие като девиантно поведение има семейната среда като среда на социализация, а в някои случаи - на междугенерационна трансмисия на насилие.

В *третия параграф* се разглежда връзката **социален контрол-домашно насилие**. Авторовото виждане е, че за ограничаване на домашното насилие трябва да се използват всички елементи на социалния контрол – нормите, санкциите и самоконтрола. В обществото трябва да има както законови норми, така и културни нагласи и модели на поведение, отхвърлящи домашното насилие. Проявите на домашно насилие трябва да се регулират както с формални, така и с неформални санкции. Самоконтролът също е важен компонент на социалния контрол спрямо домашното насилие. Той е механизъм за вътрешна саморегулация на индивида, формиран при социализацията. В процеса на интериоризация социалните ценности и норми стават вътрешни норми, а социалния контрол се превръща в самоконтрол.

В *четвъртия параграф* се изследва връзката **джендър-домашно насилие**. Приема се, че джендър подходът предлага обяснение защо основна форма на домашно насилие е насилието върху жени, тъй като той показва по какъв начин културата и социалната структура опосредстват различията между мъжете и жените. Джендърът се възприема като социално конструирано отношение, свързано с категоризацията на индивидите по признака пол, която се явява базова за ежедневното взаимодействие. Джендърът е свързан със социалната същност на пола и с

---

⁷ Златанова, В. 2013. Домашното насилие като социален проблем. В: Пространствата между социологията и социалната психология. Съставител Т. Неделчева, София., с. 6.

това как в конкретното общество са поставени и уредени взаимоотношенията между мъжете и жените.⁸ Множество автори стигат до заключението, че мъжете и жените заемат в обществото не само различни, но и неравни позиции – жените получават по-малко материални ресурси, имат по-нисък социален статус, по-малко власт и възможности за самореализация от мъжете.⁹

В рамките на джендър-подхода общественото устройство, свързано с господстващото положение на мъжете в обществото и подчиненото положение на жените се нарича *патриархат*. Патриархалният ред се поддържа умишлено и преднамерено като осигуряващ власт на мъжете, както в семейството, така и извън него. В този контекст културните традиции в общество от патриархален тип оправдават съпруга-насилник. В съвременните условия проблемът за неравенството между половете заема централно място в европейската социална политика.¹⁰ Концепцията за политика на равнопоставеност на половете е свързана със стремеж за включване на джендър перспективата във всички политики и програми.

Социологически изследвания на домашното насилие

В *първия параграф* на тази точка се прави вторичен анализ на данни от проведени в България социологически изследвания. На базата на оценките на респондентите се достига до извода, че домашното насилие е доста разпространено в България. Най-често срещаната му форма е физическото насилие на мъжа върху жената. Като основни причини, пораждащи домашното насилие в България се определят обедняването, финансовите проблеми, несигурността в обществото. Още преди приемането на Закона за защита от домашно насилие съществуват обществени нагласи за необходимостта от криминализиране на това деяние и оказване професионална помощ както на жертвите, така и на извършителите. Като важни средства в борбата с домашното насилие се определят наказанията за извършителите, по-строгото законодателство, обучението на младите хора във взаимно уважение, осигуряване на безплатни консултативни телефонни линии за пострадалите жени и др.

Във *втория параграф* се анализират вторично данни от проведени в Европейския съюз изследвания на домашното насилие. На базата на разгледаните данни се достига до следните *изводи*:

---

⁸ Драганова, М. 2002. Селските жени в България през визията за социалния пол. В: Социологически перспективи. Съст. Н. Тилкиджиев, С. Дончев. София, с. 74.

⁹ Радев, Н. 2005. Джендър различия и социална работа. В: Социална работа с деца и семейства. София. 79-81; Абъркромби, Н., С. Хил и Б. Търнър. 1993. Световен речник по социология. Бургас, с. 311; Петрова, Р. Г. 2009. Гендерология и феминология. Москва, с. 40-41.

¹⁰ Стоилова, Р. 2009. Джендър неравенство. В: Европейска социална политика (сравнителни социологически анализи). Съст. К. Петков. Пловдив., с.141.

- ✓ домашното насилие е доста разпространено явление и в страните от Европейския съюз;
- ✓ като най-сериозни форми на домашно насилие в Европейския съюз се разглеждат физическото и сексуалното насилие;
- ✓ основните причини за неговата проява са употребата на алкохол и наркотици, безработицата, бедността и социалното изключване, възпроизвеждането на собствен опит и др.;
- ✓ според изследваните лица в Европейския съюз домашното насилие е неприемливо при всякакви обстоятелства;
- ✓ като най-полезни средства в борбата с домашното насилие се определят наказанията за извършителите; обучение на младите хора във взаимно уважение; правилно приложение на съществуващите закони; осигуряване на безплатен телефонен номер за жени, търсещи помощ и съвет и др.;
- ✓ политиките и мерките на Европейския съюз за борба с домашното насилие не са познати за около 80% от населението в него.
- ✓ В България, спрямо другите европейски страни, най-малък процент от респондентите заявяват, че познават (сред своето семейно обкръжение и приятели) жена, жертва на домашно насилие или извършител на домашно насилие;
- ✓ Най-малък процент изследвани лица в България, спрямо останалите страни в Европейския съюз, са запознати със съществуването на специални закони, свързани с наказания за извършителите на насилие.

Глава втора

СОЦИАЛНА ЗАЩИТА НА ЖЕНИ, ПОСТРАДАЛИ ОТ ДОМАШНО НАСИЛИЕ

Във *втора глава* се изясняват същността и видовете социална политика. Очертават се законовата рамка и институционалната мрежа за подкрепа на пострадалите жени, както и финансирането на социалните услуги за тях. Анализира се социалното предприемачество като механизъм за самофинансиране на неправителствените организации, предлагащи социални услуги, свързани с домашното насилие върху жени. Дефинира се социалната работа като реализация на социалната политика в областта на домашното насилие върху жени, нейните теоретични основи, подходите, които тя използва.

Социална политика в областта на домашното насилие върху жени

В *първия параграф* се разглеждат понятията „политика”, „социална политика”, „публична политика”. На базата на разнообразни дефиниции се изведат две важни характеристики на понятието *политика*, а именно:

Първо: тя се явява план за действие, съвкупност от ръководни начала за действие, насочени към постигане на конкретни цели;

Второ: политиката е дейност за регулиране на определени отношения (икономически, социални, културни и други), начин на регулиране и намеса.

Авторовото виждане е, че социалната политика може да се определи като: търсене решение на определени социални проблеми чрез въздействие върху конкретни социални условия на живот и дейност, предприемане на мерки за защита от различни социални рискове и в крайна сметка стремеж към изравняване жизнените шансове на индивидите и групите. По принцип социалната политика е част от цялостната политика на управляващите, но нейни субекти се явяват както държавните органи и организации, така и неправителствените организации и движения.

Социалната политика и социалната работа са неразривно свързани една с друга. Социалната политика задава законовата и институционална рамка на социалната работа. От своя страна социалната работа е механизъм за въздействие върху социалната политика за регулиране на социалните отношения и подпомагане на индивиди и групи за възстановяване на пълноценното им функциониране. Във всяко общество се срещат проблеми и конфликти, с които хората не могат да се справят самостоятелно. Социалните проблеми са породени както от индивидуални, така и от социални причини и фактори. В тази връзка обществото трябва да предостави съответната помощ и това става чрез социалната работа с различни клиенти. В теоретичен план социалната работа е близка със социологията на социалните проблеми, в модерното общество и двете са ангажирани с индивидуални и колективни проблемни ситуации, и двете имат общ фокус в изясняване на общественоструктурните причини които стоят в основата им.¹¹

Социалната политика може да се обвърже и с *подхода на публичните политики*. Това е нов подход, който е продължение на теориите за модерната държава, която чрез легитимните си институции внася рационалност в обществото. Според този подход държавата се превръща в един от множеството политически партньори при създаване на политиките. Публичната политика е сбор от решенията на изпълнителната власт, законодателната власт и групи по интереси (железен триъгълник на взаимодействията).¹² Тя се формира от участници, които са обвързани в системни взаимоотношения. Публичната политика е процес, в който се

---

¹¹ Scherr, A. 2001. Soziale Arbeit und die nicht beliebige Konstruktion sozialer Probleme in der functional differenzierten Gesellschaft. Zeitschrift für soziale Probleme und soziale Kontrolle. Heft 1/2, s. 81.

¹² Брайкова, Т. 2003. Публични политики (подходи и методология на изследването и анализа). София., с. 31.

срещат гледните точки на множество политически и неполитически актьори – администрация, експерти, журналисти, неправителствени организации.

Разглеждането на социалната политика в областта на домашното насилие върху жени означава да се изследва, как, защо и с какъв ефект властта и съответните институции се намесват и защитават социалната категория «жени, пострадали от домашно насилие». Отговорът на въпроса «как» предполага да се очертаят конкретните мерки, както и социалните групи, към които те са насочени. Отговорът на въпроса «защо» насочва изследователското внимание към факторите, довели до конкретните социалнополитически практики и изграждането на съответните институции. Въпросът «с какъв ефект» е свързан с установяване промените, които настъпват в резултат на конкретната намеса.

В порядъка на *обобщение* се посочва, че макар държавата и правителството да имат преимуществено положение при формирането и реализирането на политиките спрямо домашното насилие, в същите процеси участват и редица заинтересовани други субекти, каквито са неправителствените организации, доставчици на социални услуги в областта на домашното насилие. Изработването на политиките в областта на домашното насилие върху жени трябва да се базира на проучване опита на другите страни в това отношение и внимателна преценка какво би било подходящо и действало в нашите условия в зависимост от културната ни специфика. В тяхното създаване трябва да вземат участие както различни специалисти и научни работници от области като социология, психология, право и други, така и тези, към които са насочени политиките – пострадалите от домашно насилие.

Във *втория параграф* се изяснява *законовата рамка на политиките по проблема домашно насилие*. Посочва се, че политиките в областта на домашното насилие върху жени са обвързани най-вече с два закона и съответните Правилници към тях – Закона за защита от домашно насилие и Закона за социално подпомагане. Отношение към проблематиката имат и Законът за закрила на детето, Законът за юридическите лица с нестопанска цел и др. Най-пряко касаещ проблема за домашното насилие е Законът за защита от домашно насилие, приет през 2005 г. в резултат на усилията и под натиска на група неправителствени организации. Това осъществява преход на държавно ниво от подхода на *бездействието*, основаващ се на виждането, че насилието в семейството е негов вътрешен проблем, който трябва да бъде разрешен от членовете му към *контрола* като подход, базиращ се на различни институционални механизми за снижаване равнището на насилие. В приетия закон домашното насилие се дефинира като «всеки акт на физическо, психическо или сексуално насилие, както и опитът за такова насилие, принудителното

ограничаване на личната свобода и личния живот, извършено спрямо лица, които се намират или са били в семейна или родствена връзка, във фактическо съпружеско съжителство или които обитават едно жилище».¹³

Приемането на Закона е в съответствие с поетите от България ангажименти на международно правно ниво. В Европейския съюз премахването на домашното насилие е една от основните стратегии на политиката на равнопоставеността.¹⁴ В този контекст, във връзка с правата на човека, се изисква от страните членки да предприемат законодателни действия за превенция и наказване на домашното насилие.

Приложението на закона в периода 2005-2009 г. показва, че съществуват редица проблеми, свързани с недостатъчната прецизираност на някои от текстовете, с липсата на специализирани програми за жертвите и извършителите на домашно насилие и др.

През 2009 г. се приемат изменения в Закона за защита от домашно насилие, чиято цел е да се гарантира по-висока степен на защита на децата и да се подобри превенцията. При последните промени дефиницията на понятието «домашно насилие» се допълни с формите «емоционално» и «икономическо» насилие. За психическо и емоционално насилие върху дете вече се приема домашно насилие върху друг член на семейството, извършено в присъствие на детето (чл 2, ал.2). Дава се възможност на полицията да извежда принудително насилника от съвместно обитаваното жилище, ако той не го направи доброволно.

В новия текст на Закона се предвижда всяка година, до 31 март Министерският съвет да приема **Национална програма за превенция и защита от домашно насилие**. Също така ежегодно от държавния бюджет се планират средства за финансиране на: програми за превенция и защита от домашно насилие; програми за предоставяне помощ на лица, пострадали от домашно насилие; специализирани програми за извършителите на домашно насилие.

Друг закон, който има отношение към разглежданата проблематика е **Законът за социално подпомагане**. В чл.1, ал. 5 на закона се посочва, че той има за цел насърчаване на предприемачеството в социалната сфера чрез предоставяне на социални услуги от физически и юридически лица. Съгласно чл.16, ал. 1 социалните услуги се основават на целенасочена социална работа в подкрепа на лицата за осъществяване на ежедневни дейности и за социално включване. По смисъла на закона "Социални услуги" са дейности, които подпомагат и разширяват възможностите на

---

¹³ Закон за защита от домашното насилие // Държавен вестник бр. 27, 2005, посл. изм. Държавен вестник бр. 102, 2009.

¹⁴ Костадинова, Р. 2008. Юридически механизми за защита на пострадалите от домашно насилие. Law Journal of NBV, бр.3.

лицата да водят самостоятелен начин на живот и се извършват в специализирани институции и в общността.

В *Правилника към Закона за социално подпомагане* (чл. 36, ал.2) се уточняват социалните услуги, които могат да използват пострадалите, а именно - социална услуга - резидентен тип: кризисен център; защитено жилище; център за обществена подкрепа.

В *параграф три* се разглежда *институционална мрежа за подкрепа на пострадалите* от домашно насилие. Важна институция, към която следва да се обърнат пострадалите от домашно насилие жени в България е *полицията*. Тя може да помогне в случай на: кризисна ситуация, инцидент на домашно насилие, който се развива в момента; насилие, което вече е приключило; отправена заплаха за насилие. На сайта на Министерството на вътрешните работи има поместена Програма за превенция и защита от домашно насилие.¹⁵

Освен полицията в борбата срещу домашното насилие върху жени в България е ангажирана и *Агенцията за социално подпомагане*. По длъжностна характеристика в задълженията на социалния работник в системата за социално подпомагане влиза оказването на социални услуги. Такива, свързани с домашното насилие, според Закона за социално подпомагане и Правилника за прилагането му са преди всичко: кризисен център, център за обществена подкрепа, защитено жилище. Кризисният център е комплекс от социални услуги, предоставяни на лица, пострадали от насилие, насочени към задоволяване на ежедневните им потребности. Центърът за обществена подкрепа предоставя услуги, свързани с превенцията на насилието, консултиране и подкрепа на семейства в риск и други. Защитеното жилище е форма на социална услуга, в която хората водят независим начин на живот, подпомогнати от професионалисти.

В случаите, когато пострадалата жена има деца, се налага намесата на обособените в поделенията на Агенцията за социално подпомагане във всички общини *Отдели за закрила на детето*, в чиито функции влиза определянето и прилагането на конкретни мерки по закрила и контрола на изпълнението им, консултации по въпросите за закрила на детето, в това число и от домашно насилие. Също така, друга институция, която има отношение е *Държавната агенция за закрила на детето*. В България през 2000 г. бе приет *Закон за закрила на детето*, който урежда принципите, мерките, взаимодействието между органите на държавата и общините в тази насока, оказването на социални услуги от юридически лица с нестопанска цел и т.н. Едно от основните права на детето според закона е защитата срещу насилие. Децата са най-уязвимата група в случаите на домашно насилие, много често те се превръщат и във вторична жертва на насилие в дома – т.е. то не се упражнява пряко върху тях, но те

---

¹⁵ http://www.mvr.bg/Prevenция/dom_nas/default.htm

стават свидетели на упражнено насилие върху друг член на семейството, в повечето случаи върху майките им.

Освен изброените дотук държавни институции много важен субект на социалната работа срещу домашното насилие върху жени в България са неправителствените организации (НПО). Те са важен елемент на гражданското общество и представляват доброволни обединения, чиято роля е свързана със създаване на възможности и осигуряване на условия за общественнополезни инициативи. В края на 2008 г. в България е учреден *Алианс за защита срещу домашното насилие*¹⁶ от единадесет неправителствени организации, които работят в тази сфера: Фондация „Български център за джендър изследвания“; Фондация „Асоциация Анимус“; Български фонд за жените, Фондация „SOS семейства в риск“; Асоциация „Деметра“; Асоциация „Ная“; Център „Отворена врата“; Сдружение „Екатерина Каравелова“, Фондация „Пулс“; Фондация „Дива“¹⁷. Според представителите на НПО причина за създаване на Алианса е липсата на бюджетна рамка в Закона за защита от домашно насилие, три години и половина след неговото създаване.

В заключение на разглеждания параграф се достига до изводи, че *ефективната работа срещу домашното насилие изисква партниране между държавата и неправителствените организации, както и предлагане на разнообразни социални услуги.* Отношенията държава-неправителствен сектор следва да бъдат отношения на *партньорство и сътрудничество*.¹⁸ Партньорството може да се реализира на централно и местно ниво. В съвременната практика се отдава предпочитание на местните организации, поради обстоятелството, че те разполагат с по-голяма информация за проблемите от локален характер, стоят по-близо до хората, по-гъвкави са. Освен постигането на партньорски взаимоотношения между държавата и неправителствения сектор е важно създаването на правила за сътрудничество между самите НПО. Това е необходимо и във връзка с подкрепата и финансирането от външни донори. Полезно е да съществува база данни за всяка организация и проектите, по които работи. Сътрудничеството включва договаряне между неправителствения сектор и държавата за осъществяване на дейности, традиционно попадащи в компетентността на държавата като се регламентират нивата на финансова и техническа подкрепа (предоставяне на сгради, обзавеждане и др.).

---

¹⁶ <http://alliancedv.org/>

¹⁷ Организацията е създадена 1999 г. в Пловдив и развива активна дейност в подкрепа на пострадали от домашно насилие, но от няколко години е прекратила дейността си поради липса на финансиране.

¹⁸ Русанова, Л. 2005. Неправителствените организации и тяхната роля за усъвършенстване на системата за подпомагане в България. В: Социална работа с деца и семейства. София. с. 133.

В **параграф четири** се разглежда финансирането на социалните услуги за жени пострадали от домашно насилие. Основен доставчик на социални услуги в случаите на домашно насилие са НПО. Те предоставят услуги, необходими преди всичко на жертвите на насилие, но също така и за извършителите. Обикновено НПО в България започват дейността си благодарение на външни донори – например Център „Надя” е финансиран от холандската фондация „Новиб”, Фондация „Асоциация Анимус” е създадена с финансова помощ по програми към Европейската общност, Великобритания, Американското и Холандското правителства. Проблемът при този вид финансиране е, че то обикновено е фиксирано за определен период от време, липсва дългосрочност в предлаганите от НПО услуги. В тази връзка, макар НПО да декларират желание за помощ и защита на жертвите на насилие, в крайна сметка я свеждат до ограничени във времето програми и кампании.

В този контекст следва да отбележим, че в българските условия, до голяма степен, за осъществяване на дейността си в областта на борбата с домашното насилие върху жени НПО разчитат на спонсори и дарители, предимно чуждестранни. Що се отнася до **ангажиментите на държавата по отношение финансирането на социалната работа срещу домашното насилие върху жени, те се уточняват с промените в Закона за защита от домашно насилие, приети в края на 2009 г.** С тях се предвижда всяка година до края на месец март Министерският съвет да приема Национална програма за превенция и защита от домашно насилие като средствата за нейното финансиране се определят ежегодно със Закона за държавния бюджет по бюджетите на съответните министерства, определени в програмата (чл.6, ал. 5 и 6). Съгласно чл.22, параграф 2 от закона Програмата се разработва с участието на Министерството на вътрешните работи, Министерството на правосъдието, Министерството на труда и социалната политика, Министерството на здравеопазването, Министерството на образованието и науката и Министерството на финансите.

Освен това ежегодно, по бюджета на Министерството на правосъдието, се определят средства за финансиране на юридически лица с нестопанска цел, при условие, че те изпълняват дейности по разработване и изпълнение на (чл.6, ал.7):

1. програми за превенция и защита от домашно насилие;
2. програми за предоставяне помощ на лица, пострадали от домашно насилие;
3. обучение на лицата, които извършват защитата по закона;
4. специализирани програми, посещавани от лица, които са извършили домашно насилие и които включват социални и психологически консултации.

В *Закона за социално подпомагане* е отбелязано, че финансирането на социалните услуги може да стане със средства от: републиканския бюджет, общинските бюджети, национални и международни програми, дарения от местни и чуждестранни физически и юридически лица, средства от фонд „Социална закрила” и други източници (чл.24, ал. 1).

В контекста на разглежданите източници на финансиране се достига до извода, че средствата, които държавата отделя за тези цели не са достатъчни и затова неправителствените организации, които са основните институции, ангажирани в социалната работа срещу домашното насилие в България, трябва да търсят алтернативни варианти за финансиране на своята дейност. В тази връзка **социалното предприемачество** се явява един нов начин за осигуряване на необходимите средства за преодоляване на домашното насилие като социален проблем.

В различни европейски страни и в САЩ социалните предприятия осъществяват значим дял от дейностите в социалната сфера, съчетавайки генерирането на приходи от стопанска дейност с постигането на социален ефект. Ролята на социалните предприятия е да засилят развитието на социалната икономика и да предложат социални услуги към уязвимите групи (в това число и на пострадалите от домашно насилие), имащи нужда от подкрепа и социално включване. Основните сфери на дейност на социалните предприятия в България са: социални услуги, образователни услуги, услуги по здравеопазване.

В България към две от НПО, осъществяващи дейност в сферата на социалната работа срещу домашното насилие, функционират социални предприятия. Едната организация е **Център „Отворена врата”** гр. Плевен, която през 2002 създава социално предприятие („Отворена врата” – ЕООД), работещо в сферата на услугите и по-конкретно ателие за пране и гладене, услуги по почистване на домове и офиси. Създаването на социалното предприятие е поредната стъпка за оказване помощ на жени, жертви на насилие, чрез създаване на временна заетост и в същото време се явява механизъм за самофинансиране на сдружението и осигуряване издръжка на подслона, който функционира към центъра. Другата организация е **Сдружение „Самаряни”**, към което през 2003 г. започва да функционира социално предприятие (ЕООД, собственост на ЮЛНЦ), чиято основна дейност е пчеларство, производство и търговия на мед и пчелни продукти и пчеларски инвентар. Приходите на социалното предприятие спомагат да се обезпечат социалните услуги, предоставяни в Центъра, сред които са и тези за жени и деца, преживели насилие.

В заключение на разглеждания параграф се посочва, че ресурсът на социалните предприятия като източник на самофинансиране на НПО, предлагащи социални услуги за пострадалите от домашно насилие на жени не е достатъчно използван и за в бъдеще би следвало

да се работи в тази насока. Дейността на социалните предприятия може да се определи като изключително важна в подпомагането на държавата при социалното включване на уязвимите групи. Тези предприятия могат да се превърнат в един от най-надежните партньори на централната или местната власт при решаване на различни социални проблеми, в т.ч. проблемът с домашното насилие.

Социалната работа като реализация на социалната политика в областта на домашното насилие върху жени

В *параграф първи* на тази точка се прави *опит за дефиниране на социалната работа* – като теория, практическа дейност и професия. Подчертава се, че социалната работа придобива особена актуалност и значимост в съвременното българско общество. Както посочват някои автори «в много отношения ефективността на социалната сигурност и защита зависи от степента на институционализация, идентификация и интернализация на социалната работа».¹⁹

В теоретичен план социалната работа е насочена към:

- ✓ идентифициране на социалните проблеми на индивидите, групите и общностите в обществото, с които те не могат да се справят самостоятелно;
- ✓ установяване на предпоставките за възникване на проблемите (социални и личностни);
- ✓ разработването на стратегии, технологии, модели, методи за предотвратяването и преодоляване им.

В практически аспект социалната работа възниква като дейност, свързана с оказването на помощ на хора, изпаднали по различни причини в трудна житейска ситуация. В съвременните условия социалната работа има ясно изразен *практико-приложен характер*. Той се свързва с преобразуване на социалната действителност, разкриване пътищата и средствата за въздействие върху социалните процеси. Приложният характер намира израз в *търсене и използване на средствата, технологиите, пътищата за компетентно решаване на определен кръг социални проблеми, за създаване на условия за социална сигурност, за нормално социално функциониране и удовлетворяване потребностите на хората в обществото*. В практически аспект *социалната работа се явява вид социална дейност и в този смисъл, от една страна, притежава общите характеристики на социалната дейност, а от друга, има своя специфика и особености*.

Като професионална дейност социалната работа е елемент на мрежата от помагачи професии в обществото. Тя е нова професия в

---

¹⁹ Георгиева, Б. 2010. Социологически аспекти в теорията и практиката на социалната работа. В: Социологията – от емпирията към теорията. София., с. 74.

България, която по същество се развива след прехода към пазарна икономика. В литературата се извеждат три основни характеристики на социалната работа като професия.²⁰

1. Социалната работа е **„помагаща“** професия. Тя е насочена към хора, групи и общности, които са: в криза и социална изолация; инвалидизирани и нетрудоспособни; социално слаби и отхвърлени; девиантни и под санкция на охранителни органи. Целта на действията на социалния работник е осигуряване на минимален жизнен ресурс, за да се предотврати личностна и физическа деградация, но наред с това и намаляване на риска за околните и институциите. По този начин се съчетават както **хуманният мотив** за помощ на крайно нуждаещия се, така и **превантивната дейност** за намаляване и локализиране на рисковия и девиантния потенциал в обществото и когато се налага – за ресоциализация.

2. Социалната работа е **консултираща** професия. С клиента се осъществяват различни видове консултиране – психологическо, юридическо, институционално, индивидуално, групово, тренинг в комуникативни умения и други. Социалният работник координира работата на различни институции по конкретен случай, посредничи на клиента и го защитава пред различни институции. Той е в **партньорски взаимоотношения** с клиента, стреми се клиентът да бъде „овластен“, да се мобилизира личният му ресурс, ориентацията в средата и самооценката му станат по-адекватни, да преодолее кризата и изолацията си.

3. Социалната работа е **нормативна** професия. Чрез нея се осъществява **социален контрол** за спазване на законодателство, упражнява се натиск и принуда към определено поведение, налагат се санкции – например върху родители, които не полагат грижи за децата си; върху съпруг, който малтретира съпругата си и т.н. Социалният работник е представител на обществото – на институциите му, на закона, на ценностната система в него, а подпомаганият е „обект“ на въздействие, на дисциплиниране, на чувство за обществена отговорност, както и респект към институциите.

В заключение на параграфа се достига до изводи, че **социалната работа е професия и дейност, насочена към оказване на помощ на личности, групи или общности, които не са в състояние самостоятелно да разрешават своите проблеми.** Тя изпълнява множество функции в съвременното общество: повишаване на социалната сигурност, социално включване на уязвимите групи, защита от дискриминация, компенсиране на физически и умствени затруднения и др.

---

²⁰ Мирчев, М. 2003. Ролята „посредник“ на социалния работник. http://www.assa-m.com/ibut_st1.htm/

Чрез своите институции и кадри социалната работа цели удовлетворяване на социалните потребности на нуждаещите се, подкрепа и засилване на техните възможности за справяне с проблемите и трудностите в живота. Ефективната социална работа повишава благосъстоянието на хората и допринася за формирането на човешкия капитал, който се явява важен фактор за реализиране на целите на обществото.

В *параграф втори* се разглежда **домашното насилие върху жени като обект на социална работа**. Посочва се, че теоретичните основи на социалната работа срещу домашното насилие могат да се търсят във феминистките теории и във все по-налагащата се в края на 20 век антипотисническа социална работа. Феминизмът се свързва с първите сериозни опити за осмисляне на социалната работа. И в съвременните условия той оказва силно влияние върху теорията и практиката на социалната работа и особено в областта на борбата срещу домашното насилие. В литературата се говори за **феминистка социална работа**, която се определя като приемаща половото неравенство и неговото елиминиране като отправна точка за работа с жени и стремяща се допринесе за благополучието на жените така, както те го разбират.²¹ Тази социална работа има за цел насърчаване на жените да участват във всички етапи на работния процес и да вземат собствени решения. Друга важна особеност на феминистката социална работа е, че тя заема морална позиция, преследва политически цели, свързани с противопоставяне на несправедливостта и потискането, включително и когато са извършвани от жени. Важен принос на феминистката социална работа е разкриването на области, в които другите са се страхували да навлязат, каквато е например работата върху домашното насилие.

Съществуват различни видове феминистки теории, които могат да се разграничат в следните групи.²²

- ✓ Феминистки теории, фокусирани върху различията между половете (културен феминизъм, биологичен феминизъм, институционални феминистки теории);
- ✓ Феминистки теории, фокусирани върху неравенството между половете (либерален феминизъм, марксистки феминизъм);
- ✓ Феминистки теории, фокусирани върху потискането на жената по полов признак (психоаналитичен феминизъм, радикален феминизъм);
- ✓ Феминистки теории, фокусирани върху структурното потисничество (социалистически феминизъм, теория за пресичанията).

---

²¹ Доминели, Л. 2008. Феминистка теория. //Антология социална работа (превод от английски). София. с.115.

²² Нунев, С. 2009. Антидискриминационна и антипотискаща социална работа (съвременна теория и практика). София. с.120-150.

При анализа на феминизма (а също и в контекста на социалната работа срещу домашното насилие) важно значение имат профеминистките идеи за работа с мъже.²³ Те са свързани с обучение и работа с момчета и мъже с цел преодоляване на негативното влияние на конвенционалните модели на мъжко поведение в процеса на тяхната социализация. Момчетата трябва да се справят с нагласите за самоизолиране, породени от стереотипите за силния мъж, който не се нуждае от помощ, а също и с тенденцията за решаване на проблемите чрез използване на насилие.

Освен феминизмът, друга важна теоретична предпоставка за социалната работа срещу домашното насилие е антипотисническото направление. **Антипотисническата социална работа** стъпва върху различни подходи за същността и преодоляването на социалното потискане. Потискане съществува когато възможностите за саморазвитие на човека са блокирани и той е изключен от обществото, поради принадлежността си към определена група или категория хора.²⁴ Като социално явление потискането е вградено и присъства във взаимоотношенията между индивиди, групи и общности. Хора, подлагани непрекъснато на потискане, са склонни да интериоризират и да пресъздават в поведението си негативните стереотипи и представи, които потискащите са проектирали при взаимодействието си с тях - например представата, че жените са преди всичко домакини, съпруги, майки и трябва безпрекословно да се починяват на мъжа в ролята на глава на семейството.

Освен феминистката и теорията за потисничеството в литературата съществуват много други теории, които се опитват да обяснят домашното насилие, в това число и насилието върху жени. Според някои автори тези теории могат да бъдат групирани в три направления:²⁵

- ✓ психиатрични теории (теория за психопатологията, теория за злоупотреба с наркотични вещества и алкохол и др.);

---

²³ Нунев, Цит. произв., с. 217.

²⁴ Нунев, С. 2009. Антидискриминационна и антипотискаща социална работа (съвременна теория и практика). София. с. 71.

²⁵ Characteristics and Consequences of Family Violence.

http://www.pearsonhighered.com/assets/hip/us/hip_us_pearsonhighered/samplechapter/0205679706.pdf; също и Jasinski, J.L., C.M.Renzetti, J.L. Edleson & R.K.Bergen. Theoretical

Foundations and Violence Against Women.

http://socialwork.rutgers.edu/Libraries/VAWC/Theory_Module.sflb.ashx; Lemkey, E.

Domestic Violence: Theories of Causation.

http://wost201h_domviol.tripod.com/groupactionproject/id4.html

- ✓ социално-психологически теории (теория за социалното учене, теория за социалния обмен, екологична теория, еволюционна теория и др.);
- ✓ социокултурни теории (теория за субкултурата на насилието, системна теория, теория за ресурсите и др.).

Според *психиатричните теории* за да се разбере насилието в семейството трябва да се анализира личността на насилника, неговите психологически черти и състояние. Тези теории разглеждат личностните разстройства, психичните заболявания, злоупотребата с наркотични вещества като основни причини за домашното насилие.

Социално-психологическите теории разглеждат както структурата на семейството, взаимодействията между членовете му, така и взаимодействията между семейството и заобикалящата го среда. Те коментират как стресът например се отразява на ситуацията в семейството. Тази група теории разглеждат човешкото поведение като моделирано от поведението на другите хора.

Социокултурните теории се фокусират върху ролята на мъжете и жените в обществото, както и на културните нагласи към жените. Културното одобрение на използването на насилие способства за проявите на насилствено поведение. В обществото има определени групи, където субкултурата на насилието е по-разпространена.

По-нататък в параграфа се разглеждат *подходите, които се използват в социалната работа в областта на домашното насилие върху жени*. Авторовото виждане е, че те могат да се разграничат по различни критерии – *според момента на въздействие – превантивен и последващ; според обекта на въздействие – работа с жертвите и работа с извършителите*.

Превантивният подход в областта на домашното насилие върху жени е ориентиран към преодоляване на причините, пораждащи насилието в семейството, а последващият – към ограничаване и ликвидиране на последиците от него. Както и по отношение на много други явления в обществото, и при домашното насилие превенцията е за предпочитане пред справянето с негативните последици. Трудностите в случая обаче произтичат от прекалено разнородните фактори, които стоят в основата на домашното насилие и невъзможността социалните работници да въздействат върху всички тях.

Най-общо като насоки в превантивния подход срещу домашното насилие биха могли да се посочат следните: разяснителни беседи сред учащите се за това какво представлява домашното насилие и информиране за правата им, а също и за институциите, към които могат да се обърнат за помощ; работа с конфликтни семейства по възприемане на мирни способности

за разрешаване на проблемите; обучение на родители за начините за възпитателно въздействие без използване на насилие; кампании в медиите, формиращи обществена нетърпимост към това явление и промяна на съществуващите културни стереотипи за взаимоотношения между половете и други.

Последващият подход в социална работа в случаи на домашно насилие е насочен преди всичко към оказване на психологическа, правна, икономическа подкрепа на жертвите на насилие. В ситуацията на домашно насилие се прилага кризисна интервенция, като при нея акцентът се поставя в няколко насоки:

- ✓ определяне на риска и безопасността за клиента и заобикалящите го;
- ✓ идентифициране на главните проблеми;
- ✓ работа с чувствата и преживяванията на клиента;
- ✓ изготвяне на план за действие с възможните алтернативи;
- ✓ осигуряване на непрекъснатата подкрепа.²⁶

В практиката намират приложение и горещите телефонни линии, обикновено поместени на интернет-страниците на различните неправителствени организации. Те са подходящи за жени, които живеят в ситуация на насилие, но не са готови да предприемат стъпки за промяна или потърпевши от насилие, които имат нужда да бъдат изслушани и консултирани, както и да им се помогне да вземат решение.

Последващата социална работа срещу домашното насилие може да се реализира и чрез съдействие от страна на социалния работник за създаване на **групи за взаимопомощ**, в които да се включат жертвите на насилие. В тях може да се провежда групова терапия, има възможност жените да споделят опит и да си помагат една на друга в преодоляване на последиците от насилието, в гледането на децата, да обменят информация за работни места и др.

Много важен аспект от последващата социална работа е **прекъсването на предаването на цикъла на насилие от едно поколение на друго**. Това става чрез индивидуална и групова терапия с децата, станали свидетели или жертви на домашно насилие. Важно е те да направят разграничение между приемливите и неприемливите модели на поведение между партньорите в една връзка. Децата трябва да «излязат от омагьосания кръг», чрез осъзнаване и дискусия в работата с терапевтите да

---

²⁶ Нунев, С. 2001. Основи на социалната работа. Шумен. с. 84.

се избегне риска децата да станат насилници или жертви в своите собствени бъдещи взаимоотношения.²⁷

Освен превантивен и последващ подход можем да разгледаме още два подхода- работа с жертвите и работа с извършителите. За да прояви адекватно отношение и да изпълни компетентно професионалните си задължения, **социалният работник трябва да притежава познания за състоянието и реакциите на жертвата на насилие, за особеностите на нейните преживявания** (например това, че обикновено за жертвата насилието се превръща в тема табу и тя полага неимоверни усилия да го прикрие; в жертвата се поражда недоверие към хората, особено към онези, които тя отъждествява с насилника - представителите на мъжкия пол, ако жертвата е жена); често нагласите на жертвата са амбивалетни – от една страна съпругата обича съпруга си, но от друга страна се страхува за психическото и физическото си оцеляване; жертвата изпитва неудовлетвореност от междуличностното взаимодействие, самоизолира се, може да прояви агресия и автоагресия, в това число и опити за самоубийство и др.).

Социалният работник трябва да е наясно, че **много често жертвите на насилие търсят начини да обяснят логически насилието, извършено срещу тях**, посредством така наречените **техники на неутрализация**, които са следните: апел на жертвата към разбиране и съчувствие за насилника; нежелание от страна на жертвата да разглежда насилника като такъв; отхвърляне факта на нараняване като резултат от акта на насилие; отказ на жертвата да осмисли упражняването на системно насилие върху нея; отричане наличието на възможности за алтернативен избор; позоваване на висши ценности.²⁸

В случаите на домашно насилие социалният работник трябва да познава същността и спецификата на социалното потискане, за да може да изгради положително работно взаимоотношение, отличаващо се с висока степен на доверие и ефективност. Социалният работник трябва да е наясно и с това от какво се обуславя пасивността и примирението на жените, жертви на домашно насилие. Съществени причини да не се търси изход от ситуацията могат да бъдат: страха от промяната и неизвестността; опасения от финансов характер, поради икономическа зависимост на жените от мъжете; стремеж с цената на всичко да се съхрани ролята на съпруга и майка, в случаите когато семейството е най-важния приоритет за жената; недоверие в полицията и правораздавателната система и др.

---

²⁷ BaiBai Bao, A. Preventing Intergenerational Transmission of Domestic Violence. http://www.socialworktoday.com/archive/exc_011813.shtml

²⁸ Златанова, В. 2001. Домашното насилие. София. с.76-78.

Освен с пострадалите, друг важен акцент е *работата с извършителите на домашно насилие*. Работата с извършителите, макар и спорен е важен аспект за намаляване на домашното насилие и неговото въздействие върху децата. Проучванията показват, че това е особено важно за момчетата за да видят, че за бащите им е възможно да поемат отговорност и да променят поведението си. Значим момент е момчетата да не идентифицират домашното насилие като израз на мъжествено поведение.

При мъжете проявата на агресивност и насилие може да е резултат от неадаптивни схеми на поведение. В този контекст, при работата с извършителите на домашно насилие могат да се използват методи за справяне с неадаптивното поведение, заимствани от психотерапевтичната и консултативната практика. Според поведенческите и когнитивни терапии неадаптивното поведение се учи и следователно чрез подходяща интервенция може да бъде променено.

Един от методите за корективно въздействие върху агресивното поведение е *АРТ (агресивноредукционен тренинг)*.²⁹ Тренинговата програма се състои от три компонента: тренинг за социални умения (поведенчески компонент), тренинг за контрол на гнева (афективен компонент) и тренинг за усъвършенстване на моралната регулация (ценностен компонент).

Работата с извършителите е ориентирана преди всичко към включването им в програми за мъже с агресивно поведение. Редица държави имат опит в разработването на такива програми. В Германия например като съвременен акцент в социалната работа срещу домашното насилие се разглежда създаването на консултативни центрове за мъже - извършители, в които се извършва индивидуално и групово консултиране.³⁰ В някои от тези центрове, специалистите са само мъже, а в други работят смесени екипи. Подобни центрове съществуват от края на 70-те години в САЩ, Канада и Великобритания, а малко по-късно такива са разкрити в Швеция и Норвегия.³¹ При работата с извършители на домашно насилие се използва психотерапия, когнитивна поведенческа терапия и консултиране (самостоятелно или в комбинация).

---

²⁹ Койчев, О. 2007. Комплексен метод за корективно въздействие върху агресивното поведение на юношите – АРТ. В: Актуални проблеми на социалната работа. Пловдив. с.165-176.

³⁰ Heidrich, M. Domestic Violence in Germany. Conditions and Methods of Social Work. <http://www.Justicef.org/download/Domestic%20Violence%20in%20Germany%20-%20Lecture.pdf>

³¹ Леннеер-Аксельсон, Б. 2003. О любви, гендерном равноправии, сексуальности и насилии // Журнал исследований социальной политики. Том 1. №3/4. с.398-408.

Глава трета

НЕПРАВИТЕЛСТВЕНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ КАТО СУБЕКТ НА ПОЛИТИКИТЕ В ОБЛАСТТА НА ДОМАШНОТО НАСИЛИЕ ВЪРХУ ЖЕНИ (РЕЗУЛТАТИ ОТ ЕСИ СРЕД НПО)

Трета глава обобщава резултати от проведено социологическо изследване сред неправителствени организации в България, работещи с пострадали от домашно насилие. В началото се изяснява методологията на изследването, уточняват се целта, задачите, работните хипотези, теоретичният модел на изследването. След това се характеризира съвкупността на неправителствените организации, явяващи се обект на изследване. По-нататък, на базата на резултатите от проучването, се анализира кадровото осигуряване на политиките; начина на финансиране, нормативната и институционалната среда; превантивните и последващите политики спрямо домашното насилие върху жени. В заключение се достига до изводи относно състоянието на политиките по отношение на домашното насилие върху жени в настоящия момент, в България и се очертават насоки за тяхното усъвършенстване.

Методология и методика на изследването

В тази точка се посочва, че според подхода на публичните политики НПО са основен партньор при създаване на политиките, свързани с различни социални проблеми в обществото, в т.ч. и домашното насилие. Във връзка със съвременния принцип на изработване на публичните политики „отдолу-нагоре”, особено важни са вижданията на тези НПО, които имат непосредствен досег с клиентите (в случая пострадали от домашно насилие), тъй като те са най-наясно с техните потребности. Именно тези обстоятелства стоят в основата на избора на авторката в центъра на нейния изследователски интерес да бъдат НПО, предлагащи социални услуги за пострадали и/или извършители на домашно насилие. При подбора на тези организации авторката изхожда от две техни основни характеристики – първо: да предлагат социални услуги за пострадали и/или извършители на домашно насилие и второ: да имат поне тригодишен устойчив опит в тази дейност.

Обект на социологическото изследване са НПО, предлагащи социални услуги в областта на домашното насилие върху жени и по-конкретно техният управленски персонал, доколкото той най-добре е запознат, активно участва и координира с другите заинтересовани страни политиките в тази област. Както беше подчертано в увода на дисертацията *самите жени-жертви на домашно насилие не попадат в обсега на нашия изследователски интерес и в този смисъл не се явяват обект на изследване.* *Предмет* на изследването са обхвата, основните характеристики на политиките и/или дейностите, които предлагат и

прилагат неправителствените организации, работещи в сферата на защита от домашно насилие.

Целта на проучването бе разкриване на различни аспекти на политиките на НПО за защита на жени, жертви на домашно насилие в България – обхват, мултидисциплинарен подход и взаимодействие и т. н. Проучването си поставя следните основни **задачи**:

1. Изясняване на вида, обхвата и спецификата на социалните услуги, предлагани от НПО, работещи в областта на домашното насилие върху жени.
2. Изясняване на начина на финансиране на НПО, предлагащи социални услуги в областта на домашното насилие върху жени.
3. Проучване на кадровото осигуряване на НПО със специалисти, работещи в областта на социалната работа срещу домашното насилие върху жени.
4. Проучване партньорството на НПО с други организации в работата им по социална подкрепа на жените, пострадали от домашно насилие.

Обхватът на изследването – изчерпателно изследване сред всички НПО в България, предлагащи социални услуги в областта на домашното насилие върху жени с **качествен метод – дълбочинно интервю**.

Формулирани са следните изследователски **хипотези**:

1. В България към настоящия момент липсват действащи социални услуги, насочени към извършителите на домашно насилие.
2. НПО, доставчици на социални услуги в областта на домашното насилие върху жени разполагат с добре подготвени кадри за работа в практиката.
3. Липсва устойчивост на предлаганите социални услуги в областта на домашното насилие върху жени поради недостатъчната финансова ангажираност на държавата.
4. НПО, предлагащи социални услуги в областта на домашното насилие не използват достатъчно социалното предприемачество като възможен източник за самофинансиране на дейността си.

Обща характеристика на съвкупността (НПО в България, предлагащи социални услуги в областта на домашното насилие)

Целта на тази точка е най-общо запознаване с НПО, работещи в областта на социална защита от домашно насилие, на базата на информация, съдържаща се в техните сайтове. Тук следва да се отбележат две обстоятелства: първо: всички организации работят освен по проблема домашно насилие и по други проблеми и това е обусловено от необходимостта да си осигуряват средства за съществуване по проекти. Обикновено домашното насилие като проблем се комбинира в дейността на организациите с трафик на хора, но може да има и други дейности (например социални услуги за хора с увреждания, социална интеграция на

деца от институции, работа с приемни семейства и др.) и второ: няма организация, която да работи само с жени, пострадали от домашно насилие, всяка организация работи и с деца, и с мъже, пострадали от насилие (т.е. както е и по закон всички жертви са равнопоставени).

Разгледаните НПО, работещи в областта на домашното насилие върху жени в България са: Фондация „Асоциация Анимус”- София, Фондация „Център Надя”- София, Център „Мария”- Горна Оряховица, Асоциация «Деметра»- Бургас, Център на НПО – Разград, Фондация «Български център за джендър изследвания»- София, Сдружение «Самаряни»- Стара Загора, Фондация „Позитивни умения на личността в социума”- Перник, Женско сдружение „Екатерина Каравелова”-Силистра, Център «Отворена врата»-Плевен, Асоциация „Ная” – Търговище, Сдружение с нестопанска цел «Знание, успех, промяна»- Дупница, Фондация „SOS семейства в риск”-Варна, Сдружение „Център Динамика” – Русе.

Резултати от емпиричното социологическо изследване

В *първия параграф* на тази точка се разглежда *персонала на НПО и кадровото осигуряване на политиките*. Достига се до следните изводи:

- ❖ Съставът на НПО е динамичен, когато имат повече проекти съответно се наемат повече хора на граждански договори.
- ❖ В България в областта на борбата с домашното насилие преобладават НПО с персонал под 20 души – в 9 от изследваните 12.
- ❖ В социалната работа в областта на домашното насилие има ясно изразена феминизация – общо в 12 организации работят 86 % жени и 14 % мъже. Това може да бъде обяснено със спецификата на работата, тъй като клиентите са преди всичко жени, жертви на домашно насилие и в този момент от живота си те трудно биха се доверили на мъж социален работник.
- ❖ Като цяло НПО разполагат с подходящи и добре обучени кадри, за да вършат своята работа. Към организациите работят и доброволци (само в две от 12-те няма такива), които подпомагат дейността и социалното обслужване. Половината от организациите изпитват недостиг на специалисти поради ограниченото финансиране – най-вече психолози и социални работници.
- ❖ В 8 от 12 организации са провеждали стажа си студенти от специалности социални дейности, психология, социална педагогика, право, които са важен ресурс за обновяване кадрите на организациите и за тяхното подпомагане чрез доброволчески труд.
- ❖ Повечето организации (8 от 12) поддържат връзки с чуждестранни партньори, част от които се явяват донори на организацията, с друга част се обменя опит. Осъществяваните контакти дават възможност и

на чуждестранните партньори да се запознаят с това, което се прави в България, в областта на защитата от домашно насилие.

Във **втория параграф** се разглежда **финансирането на политиките спрямо домашното насилие, тяхната нормативна и институционална среда**. В тази връзка може да се обобщи следното:

- ❖ Финансирането се очертава като най-проблемната област в дейността на НПО, то се осъществява основно по проекти, част от него осигурява държавата. Сред донорите на организациите изпъква с активна дейност фондация ОУК – Швейцария, както и холандски и немски донори. Това, което като цяло прави впечатление е, че финансирането на българските НПО в областта на домашното насилие става основно от чуждестранни донори. Много слабо е участието на български фирми и индивидуални дарители.
- ❖ Само една от изследваните организации използва социалното предприемачество като източник за самофинансиране на дейността си като печалбата от създаденото социално предприятие покрива под 10% от дейността на организацията. Изводът е, че социалното предприемачество е все още неизползван ресурс на средства за българските НПО, работещи в областта на защитата от домашно насилие, но също така следва да се отчете и обстоятелството, че икономическата обстановка в страната в момента не създава благоприятни условия за предприемаческа дейност.
- ❖ Сред основните партньори в дейността на НПО на местна почва са: Дирекция социално подпомагане, Отдел „Закрила на детето”, Полиция, Съд, Прокуратура, Отдел „Социални дейности”, в общината, медицински служби, други НПО. Всяка НПО извършва своята дейност в тясно сътрудничество с много други институции, което поражда необходимостта от координирани взаимодействия между тях.
- ❖ НПО работещи в областта на домашното насилие имат много и разнообразни идеи за усъвършенстване не само на Закона за защита от домашно насилие, но и други закони, имащи отношение към проблема – Закона за социално подпомагане, Закона за здравето, Закона за МВР, Наказателния кодекс.
- ❖ Координацията между различните институции, имащи отношение към проблема домашно насилие се очертава като един от двата най-значими проблеми пред НПО заедно с финансирането.
- ❖ Действително НПО са важен субект в изготвянето на политиките спрямо домашното насилие. Въпреки, че държавата вече има предвид съществуването на НПО и се допитва до тяхното мнение, все още те не са напълно удовлетворени от взаимоотношенията с нея, тъй като те не са достигнали нивото на пълноправно партньорството.

- ❖ Политиките спрямо домашното насилие са обща концепция, кой и как трябва да се намесва за да се разреши проблема домашно насилие, мерки, които гарантират закрилата, базирани на ясни принципи на работа. При изработване на политиките трябва да се върви „отдолу-нагоре”, да има по-голяма ангажираност от страна на държавата, да се търси и мнението на лицата, които засягат тези политики.
- ❖ При изработване на политиките трябва да се прилага мултидисциплинарен подход с участието на всички заинтересовани институции – НПО, Министерството на труда и социалната политика, Министерството на вътрешните работи, Агенцията за социално подпомагане, Държавната агенция за закрила на детето, съда, прокуратурата, лекарския съюз, общините.

В **третия параграф** се разглеждат **превантивни и последващи политики спрямо домашното насилие върху жени**. Достига се до следните изводи:

- ❖ Повечето от НПО не разполагат с обобщени данни по години за случаите на домашно насилие върху жени. **Това очертава проблема със систематизирането на информацията като един от основните, на които попаднахме в изследването.** Независимо, че не са задължени да обобщават информацията всяка календарна година, считаме че това би било полезно както за самите НПО, така и за различните държавни или научни институции, които имат нужда от нея и са участници в изработването на политиките спрямо домашното насилие. Липсата на точна и подробна информация е важен проблем, явяващ се пречка за ефективни политики. В този смисъл като добра практика може да се посочи стремежът на 4 от 12-те организации да се създадат собствена система за обобщаване на данните.
- ❖ НПО имат разнообразна **превантивна дейност** по отношение на домашното насилие върху жени, изразяваща се в информирането на обществеността и заинтересованите лица под различни форми (посредством брошури, плакати, изяви в медиите, поддържане на сайтове и др.); обучението на специалистите, на които евентуално ще се наложи да работят с пострадалите от домашно насилие, издаване на различни наръчници и ръководства.
- ❖ НПО предлагат различни социални услуги за пострадалите жени като **основните четири направления на работа при случай на домашно насилие са:** кризисна интервенция, психологическо консултиране, юридическо консултиране, посредничество с други институции.
- ❖ Груповата социална работа в областта на домашното насилие върху жени намира по-ограничено приложение в сравнение с

индивидуалната. Само в 3 от изследваните 12 организации са функционирали или функционират групи за взаимопомощ.

- ❖ 11 от изследваните 12 НПО оказват помощ при завеждане на дела по Закона за защита от домашно насилие. Заведените дела са преди всичко за физическо насилие, но вече има и спечелени дела за психическо насилие.
- ❖ Половината от изследваните организации (6 от 12) разполагат с кризисни центрове с общ капацитет за страната 66 места. Това е много малко предвид мащабите на проблема и броя на населението.
- ❖ Половината от изследваните организации предлагат програми за мъже, извършители на домашно насилие, но в тях са включени малък брой участници.
- ❖ Социалният портрет на жените, жертви на домашно насилие е доста разнообразен – включва жени на всякакви възрасти (все пак на базата на отговорите преди всичко изпъква групата между 30-40 г.), от различен етнос, с различно образование и социален статус. Най-често жените са пострадали от съпруг и партньор.
- ❖ 9 от 12 изследвани НПО обслужват клиентки от цялата страна, което е логично тъй като в сериозните случаи на насилие, когато има опасност за живота на жертвата се налага тя да бъде настанена в кризисен център, извън населеното място, в което е живяла, по възможност максимално далеч. Освен това на телефоните на съответната организация могат да се обаждат за консултации клиенти от цялата страна, телефоните са публикувани на сайтовете на съответните организации и могат да бъдат намерени в Интернет.

Заклучение

В заключението се подчертава, че проведеното изследване потвърждава липсата на устойчивост на предлаганите социални услуги в областта на домашното насилие върху жени поради недостатъчната финансова ангажираност на държавата. Потвърждава се също така, че изследваните НПО не използват достатъчно социалното предприемачество като възможен източник за самофинансиране на дейността си. По отношение на действащите социални услуги, насочени към извършителите на домашно насилие се оказва, че такива предлагат половината от изследваните НПО, но в тях са обхванати малък брой мъже. Посочва се, че услугите, насочени към мъжете-извършители са все още в период на навлизане и апробиране. На базата на резултатите от изследването се констатира също, че половината от проучените организации изпитват известен недостиг на специалисти в своята работа, което се дължи на предимно проектното финансиране и ограничените финансови средства, с които те разполагат.

От автора се очертават следните *насоки за усъвършенстване на политиките и практиките спрямо домашното насилие върху жени в България*:

- включване на жените-жертви на домашно насилие при изготвяне на политиките и услугите, свързани с тях;
- оценяването на ефективността на социалните услуги да става на базата на удовлетвореността на техните ползватели - в случая на пострадалите жени от домашно насилие;
- осъществяване на мониторинг за ползата от предоставените услуги както на пострадалите, така и на извършителите (в дългосрочен план при колко от тях се наблюдава промяна в поведението);
- разработване на координационен механизъм, подобен на този в случаите с деца, пострадали от домашно насилие и за пострадали жени, в който да се изяснява междуинституционалното взаимодействие;
- разработване на мерки по защита сигурността на социалния работник, при работа със семейства, в които има ситуации на домашно насилие - много важно е да се обърне внимание на безопасността на самия социален работник, оказващ помощ на жертвите на насилие. Често в практиката той може да се сблъска със ситуации, когато опитвайки се да разреши проблемите на клиента, самият той може да се превърне в обект на насилие;
- в кабинетите на личните лекари да се предлага списък на службите и кризисните центрове (с техните координати), към които жената може да се обърне за помощ;
- с цел наличие във всеки един момент на данни на национално равнище, да се изработи общ сайт, в който всяка НПО да вкарва ежемесечно данни за всяка регистрирана жертва на домашно насилие. За да се гарантира конфиденциалността на информацията за пострадалите, това да става под някакъв номер в общ регистър, а само отделната организация да разполага с имената на клиентите;
- във всеки един момент всяка НПО да разполага със систематизирани данни за жертвите на домашно насилие, обърнали се за помощ към нея по следните показатели - по календарни години; по пол; по възрастови групи; по видове насилие, от което са пострадали; етнос; професионален статус на жертвата. Това ще даде възможност за едно по-нюансирано разбиране на обхвата на домашното насилие върху жени;

- изработване на общи критерии за систематизация на данните за всички НПО, за да има след това съпоставимост между тях самите и по години за всяка НПО. В създаването на тези критерии да вземат участие всички заинтересовани страни, както самите НПО, така и представители на държавните институции, законодатели и изследователи, за да се гарантира, че данните ще са полезни за тях;
- изработване на механизъм за събиране на глобите по Закона за защита от домашно насилие и в случай на неплащане тяхното удържане от заплатата на насилника (или от други негови средства).
- да се провеждат периодично теренни изследвания както сред НПО, така и сред жертвите и извършителите на домашно насилие като основни източници на информация за състоянието на това социално явление.

Насилието срещу жени представлява нарушение на основните права на живот, сигурност, свобода, достойнство, равенство между жените и мъжете, физическа и психическа неприкосновеност. Това насилие води до влошаване на здравословното състояние на жените, а в някои случаи и до фатален изход за тях. То има и висока обществена цена - води до загуба на работна сила и човешки потенциал, неговото преодоляване изисква разходи за различни социални услуги.

Жените са основните жертви на насилието, основаващо се на пола. Те и децата им, които стават свидетели на това, често се нуждаят от специална подкрепа и защита поради големия риск от вторично и повторно виктимизиране, сплашване и отмъщение, свързано с подобно насилие.³² Насилието върху жени засяга обществото като цяло и представлява пречка пред активното участие на жените в обществото.

---

³² Борбата с насилието срещу жени и предоставянето на услуги в подкрепа на жертвите на домашно насилие - заключения на съвета на европейския съюз. Брюксел, 06.12.2012. Окончателен текст на заключенията приети от Съвет по заетост, социална политика, здравеопазване и потребителски въпроси. с.2-7.
<http://www.mlsp.government.bg/equal/ST17444.BG12.doc>

III. Списък на приносните моменти

1. Направено е обобщение и критичен анализ на социологическите теории за социалните проблеми и са изведени основните характеристики на социалния проблем и съответно на домашното насилие като такъв.
2. На базата на анализ и съпоставка на множество схващания за понятията „политика” и „социална политика” е формулирана собствена работна дефиниция за социална политика.
3. Изяснен е предметът на социалната работа като теория и е очертана нейната специфика като практическа дейност.
4. Откроява се ролята и потенциала на социалното предприемачество - създаването на социални предприятия, които да предоставят както средства за финансиране на социалните услуги за жените, пострадали от домашно насилие, така и някаква форма на заетост за тези жени.
5. На базата на оригинална методика и инструментариум е проведено конкретно емпирично изследване на НПО, резултатите и изводите от което могат да бъдат използвани в практиката от представителите на различни институции (правителствени и неправителствени), имащи отношение към проблемите на домашното насилие на национално и регионално ниво.
6. На основата на теоретичния анализ и резултатите от проведеното ЕСИ са изведени насоки за усъвършенстване на социалната работа в областта на домашното насилие върху жени.

IV. Списък на публикации по темата на дисертацията

1. Ганева, В. 2010. *Домашнее насилие в Болгарии: параметры, предпосылки, направления социальной работы*. Журнал исследований социальной политики, том 8, №3, с. 393-404, ISSN 1727-0634 <http://www.jsps.ru/>
2. Ганева, В. 2010. *Социалната работа в контекста на прехода към функционираща пазарна икономика*. Доклад в сборник от Юбилейна научна конференция „Пазарно развитие на българската икономика – две десетилетия след промяната”, Свищов, 4-5 ноември, с. 178-182, ISBN 978-954-23-0484-5
3. Ганева, В. 2011. *Домашното насилие върху жени като обект на социална работа*. Сп. Диалог, бр.2, с. 58-79, ISSN 1311-9206
4. Ганева, В. 2011. *Социалната работа – опит за дефиниране*. Сп. Панорама на труда, бр.7, с.32-46, ISSN 1312-305X
5. Ганева, В. 2011. *Социалното предприемачество като форма на финансиране на социалната работа срещу домашното насилие върху жени*. Доклад в сборник от Международна юбилейна научна конференция „Икономиката и управлението в 21 век – решения за стабилност и растеж”, Свищов, 8-9 ноември, том 4, с. 423-429, ISBN 978-954-23-0680-1.
6. Ганева, В. 2012. *Екипите в социалната работа*. Доклад в сборник от Юбилейна научна-практическа конференция „Човешкият фактор в управлението”, Свищов, 12-13 октомври, с. 368-373, ISBN 978-954-23-0804-1.
7. Ганева, В. 2014. *Социологически подходи към домашното насилие като социален проблем*. В сборник статии „Образование и девиации”, Благоевград, с. 208-220, ISBN 978-954-680-936-0 (материала е апробиран на научна конференция с международна участие на тема „Образование и социални девиации”, организирана от БАН и БСА - 21 Май, 2013, София.)
8. Ганева, В. 2014. *НПО и социалната политика спрямо домашното насилие върху жени в България*. Панорама на труда, бр.1-2, с. 10-26. ISSN 1312-305X